

EL LLIBRE DE LA SETMANA

L'aprenentatge de la desesperança

PERFIL

L'OBRA DE STEFAN ZWEIG (1881-1942) COMENÇA ENCARA EN PLE IMPERI AUSTROHONGARÈS I ARRIBA FINS A LA SEGONA GUERRA MUNDIAL, QUAN L'AUTOR, DESESPERAT, VA POSAR FI A LA SEVA VIDA. L'ÚLTIM GRAN LLIBRE QUE QUEDAVA PER PUBLICAR D'ELL SÓN AQUESTS 'DIETARIS'

JORDI LLAVINA

El primer dels diversos dietaris i textos autobiogràfics aplegats en aquest magne volum és redactat, sobretot, a París, i abraça del setembre del 1912 a la primavera del 14. No té res a veure amb els dos que vindran a continuació, corresponents al primer i segon any de guerra, durant la qual l'autor va prestar servei a l'Arxiu de la Guerra. El parisenc és el testimoni d'un escriptor a la trentena, que comença a fer-se un nom. Juga a escacs, parla de sexe amb els amics, en practica força i en deixa constància: "Al vespre quedo amb Marcelle i allibero tota la càrrega mental en l'intens joc físic fins a arribar a l'extenuació". Es fa amb Schnitzler, Rilke, Verhaeren, Romain Rolland, que esdevé un dels seus amics més constants i admirats allarg dels anys. Són les pàgines d'un diletant que escriu sobre Shakespeare i Dostoievski, que compra manuscrits de Racine i Stendhal...

La Primera Gran Guerra, però, ho capgira tot: "La història universal, vista de prop, és esgarrifosa". El que, a partir d'ara, Zweig confessa als

seus fulls íntims està condicionat pel temps que li toca endurar. Se'n pren la idea de l'insubornable compromís personal respecte a la societat en què viu. Ell, que ha vist de molt a prop el foc, no suporta els revolucionaris de saló. La seva idea de patriotisme és indestruïble de les idees sobre una civilització consolidada: "No tinc ganes de parlar amb persones àvides de sang que tot d'una han descobert el patriotisme".

Prefigurar la tragèdia

D'entrada, es mostra molt crític amb el seu país, Àustria, i moderadament comprensiu amb Alemanya. Però també deplora el progressiu heroisme germànic: "Aquesta idolatria de l'emperador em resulta insuportable, així com el servilisme al príncep o la manca d'esperit democràtic". Sí, el concepte de patriotisme, en aquesta producció que és el reflex d'una vida bategant i d'una història amb majúscules que tot ho sacseja, també va evolucionant: "I tot això per la pàtria, com si una dona i quatre fills no fossin més pàtria que totes les fronteres i les llengües del món!" Alguns passatges, clarividents, insinuen que el conflicte durarà més del que era previsible. L'esperit d'aquests dos dietaris de guerra ja prefigura el drama de la vida de l'escriptor i la tragèdia del seu desenllaç.

Una anotació del juliol del 15, referida al riu Isonzo, em va fer pensar en la poesia *Els rius*, d'Ungaretti, que aquells dies lluitava al bàndol contrari al del vienès. Són pàgines desenganyades: "L'únic bonic d'aquests temps que vivim és la camaraderia". Hi ha milers de joves al front, existències sentenciades en el seu esplet, i, tanmateix, la vida burgesa, a Viena, no s'ha aturat: l'autor ho denuncia (passa ben altrament a la Segona Gran Guerra). Itàlia me-

DIETARIS
STEFAN ZWEIG
QUADERNS CREMA/
ACANTILADO
TRADUCCIÓ DE
TIANA PUIG I SOLER
550 PÀG. / 32 €

ELS DOS DIETARIS FINALS, ESCRITS DURANT LA SEGONA GUERRA MUNDIAL, FAN PRENDRE CONSCIÈNCIA DEL PES ACLAPARADOR DE LA HISTÒRIA

reix tota la seva reprovació. D'Hongria, en diu que és una "nació repulsiu". Què queda, en aquest món transposat i pervertit?: "L'art és el nostre únic consol".

Una Europa amenaçada

Ja lluny de la guerra, Zweig continua redactant els seus dietaris. La petja del drama, però, és indeleble: "Han fet cendres els millors anys de la meua vida". La desesperança s'ha anat apoderant del seu ànim. Aquesta podria ser la seva divisa moral: "La vida ho és tot, l'únic bé suprem [...]; l'únic pecat suprem contra l'esperit és atemptar-hi". La seva Europa està amenaçada: "Què és per a nosaltres Europa, sinó una il·lusió, un punt negre en el mapa convertit en un profund patiment?" L'any 1918 dona compte de la desenfrenada pandèmia de grip. Coneix Joyce: "Només es preocupa de si mateix". Passa tretze anys sense redactar cap anotació. Un viatge a Nova York (l'any 1935) l'encaixa amb la civilització nord-americana: "És un poble extraordinàriament infantil". Abans d'embarcar a Lisboa per a un viatge al Brasil, s'està unes quantes hores a Vigo: "Passar dues hores a Espanya és una experiència molt més intensa que fer-ho tot un any a Anglaterra".

Ara bé, el que fa prendre consciència del pes aclaparador de la història, del temps convuls del segle XX, són els dos dietaris finals, els de la Segona Guerra Mundial i la infausta propagació del nazisme: "Ningú s'imaginaria que avui és el dia en què s'ha desencadenat la major catàstrofe de la humanitat". Un relat fred, desencantat, sobre un autèntic "col·lapse de la civilització". Sigmund Freud i Joseph Roth, mestre i amic, han mort. La guerra no s'acaba, sinó que es va encruelint. Ell, que s'està a Anglaterra, se sent desplaçat de la seva Europa: "Som davant els dies més espantosos de la nostra vida". No estava preparat per a tant de dolor, per a tanta manca de sentit i esperança: "La destrucció del nostre món continua endavant". Com és sabut, no ho va poder suportar i es va llevar la vida: "L'únic que em reconforta és pensar que un pot posar-hi fi en qualsevol moment". Una obra de lectura imprescindible. ♦

WIKIPEDIA

La recompensa de llegir bona literatura

JORDI NOPCA

"Durant molt de temps me'n vaig anar a dormir d'hora": així arrenca la monumental *A la recerca del temps perdut*, de Marcel Proust, l'únic llibre que Lluís Maria Todó hauria volgut escriure i que homenatja no només en la setantena de pàgines que li dedica a *Un diàleg imaginari* (Club editor, 2021), sinó també a l'inici biogràfic del volum, quan recorda que va passar "bastant de temps malalt, més d'un any estirat al sofà de casa o al llit, sense energia". "Em moro, pensava", reconeix l'autor una mica més endavant. Quan, gràcies a l'ajuda de la medicina, va aconseguir superar tot el que l'havia deixat "encastat" al sofà o al llit, Todó va

tornar als novel·listes que li havien "ensenyat a llegir i a escriure". Devorava els llibres estirat, en la mateixa posició que Proust havia treballat en la seva obra mestra fins al límit de les seves forces, que es van acabar poc després que hi posés punt final.

Perdre la por als clàssics

A més d'alguns contemporanis –entre els quals hi ha John Irving, W.G. Sebald i Ian McEwan– l'escriptor, traductor i professor va mirar cap enrere revisitant Pla, Dickens, Galdós, Tolstoi i, molt especialment, aquella literatura francesa que l'havia encaminat, d'adolescent, cap a la possibilitat de "passar-se la vida entre llibres". Són, per ordre d'aparició, Stendhal, Gustave Flaubert i Marcel Proust,

una triada de clàssics que motiven un recorregut agradable i il·luminador per diverses obres mestres que abasten gairebé un segle, que arrenca amb *El roig i el negre* (1830) i acaba amb *El temps retrobat* (1927), setè i últim volum de la *Recerca*. Entremig hi queda, gens anecdòticament, un dels cims del realisme, *Madame Bovary* (1857), de Gustave Flaubert, que va canviar la vida de Todó quan el va llegir, en plena crisi personal, als 19 anys. "Recordo molt bé un moment –escriu–: l'instant en què de sobte vaig adonar-me que el llibre que tenia entre les mans era una obra mestra absoluta, un dels llibres més fascinants i perfectes que havia llegit mai". Poc després, guiats per "la curiositat sexual i per l'esnobisme", va arribar a la *recherche* de Proust,

UN DIÀLEG IMAGINARI
LLUÍS MARIA TODÓ
CLUB EDITOR
192 PÀG. / 17,95 €

que va acabar de decidir-lo a dedicar la vida a la literatura.

Un diàleg imaginari combina hàbilment l'anàlisi literària, la sentència reveladora –a tall d'exemple podem citar aquell aforisme stendhalià, "jo escric en llengua francesa, però no en literatura francesa"– i la construcció com a escriptor del propi autor, a més de fer balanç dels anys dedicats a la traducció i a la docència. Convida a perdre la por als clàssics i demana el "petit esforç" d'encarar-se als textos exigents "amb empena i ànim investigador". La recompensa s'ho val, assegura Todó, que al llarg de la seva trajectòria, discontinaua però d'una gran singularitat, ha publicat llibres com *El joc del mentider* (1994), *El mal francès* (2006) i *L'últim mono* (2015). "Acabareu la lectura més rics moralment, més intel·ligents i més savis: sereu millors", promet. ♦